

ANTE GLAVIČIĆ

**USMENA PREDAJA O GRADNJI CRKVE
SVETE MARIJE U KRASNU
(Zapis Josipa Nagya, župnika u Krasnu)**

Gradski muzej Senj
HR 51270 Senj

Izvorni znanstveni rad
UDC: 949.713:726.54
Ur.: 1991–07–15

U radu je, prema zapisu krasanskog župnika J. Nagya oko 1893, opisana pučka predaja o gradnji zavjetne crkve sv. Marije u Krasnu. Uz zapis je i opširniji komentar u vidu bilježaka, koji je nastao na temelju ranijih arheološko-povijesnih istraživanja na području Krasna i šire okolice. Zapis se donosi u originalnoj grafiji.

Na sjeveroistočnoj strani od župe Krasno i sat udaljeno na 990 mtr od mora na visokom brdu,¹ zvanom Krasanski brieg, postoji crkvice² ili kapela čudotvorne Majke Božje od uzašašća. O njezinom postanku i vremenu žalibože u župnom arhivu³ ništa se ne nalazi – nu vjerojatno jest – što je na kamenici⁴ iste kapele uklesana brojka 1641. što bi ondi bila godina njezinoga obstanaka,⁵ pod biskupom Ivanom I. imenom Agalić, koji je bio prvi biskup sjedinjenih biskupija, senjske i modruške, potvrđen 7. srpnja 1617, umro 30. listopada 1649.

O njezinom postanku koliko se od staraca⁶ saznati moglo, znade se to: na istom briegu bila gusta šuma,⁷ u toj šumi su pastiri svojim blagom plandovali, jednog dana opaziše pastiri na jednom panju ružu i u toj ruži sliku majke božje. Ovu ružu su utrgli te nju donesli dolje u mjesto Krasno. Kako u Krasnom jošte katoličke župe niti crkve bilo nije, župa je utemeljena 1790. godine, odnijeli su ovu ružu u grčku kapelicu⁸ kojoj se trag još danas vidi na sjevernoj strani od župnoga stana na brežuljku. Nu za čudo neosta ta ruža u toj kapelici, već su nju opet našli na briegu krasanskom na istom panju. Sad nju odnesu u dolnji Kosinj,⁹ ali i tamo neosta, već se na svoje mjesto povrati.

Videći to ljudi, pomisliše odma, da si je bl. djev. Marija ovdje mjesto odabrala te su njoj sagradili malenu kapelicu,¹⁰ kako vele, da je nad istim panjem sazidan žrtvenik,¹¹ a ruža da je pod žrtvenikom.

Slika 1. Crkva sv. Marije u Krasnu, staro zavjetno svetište u planini, snimak od jugozapada, A. Glavičić, 1968.

Slika 2. Župna crkva sv. Ante u Krasnu, desno župni dvor i seoske kuće, snimak od istoka, A. Glavičić, 1980.

G. B. Bronzini Senj.

Sva prava prinuđavaju se.

Čudotvorna Bl. Djevica Marija od Krasna.

Slika 3. Kip Majke Božje sa sinom Isusom u naručju, u maloju niši oltara, okružen zavjetnim darovima hodočasnika. Snimio G. B. Bronzini, senjski fotograf oko 1890.

kapele imade još jedno pristanište¹⁶ sa 3 velike sobe i gornji pod za hodočasnike, zatim imade stan za izpovjednike i nakapnica.

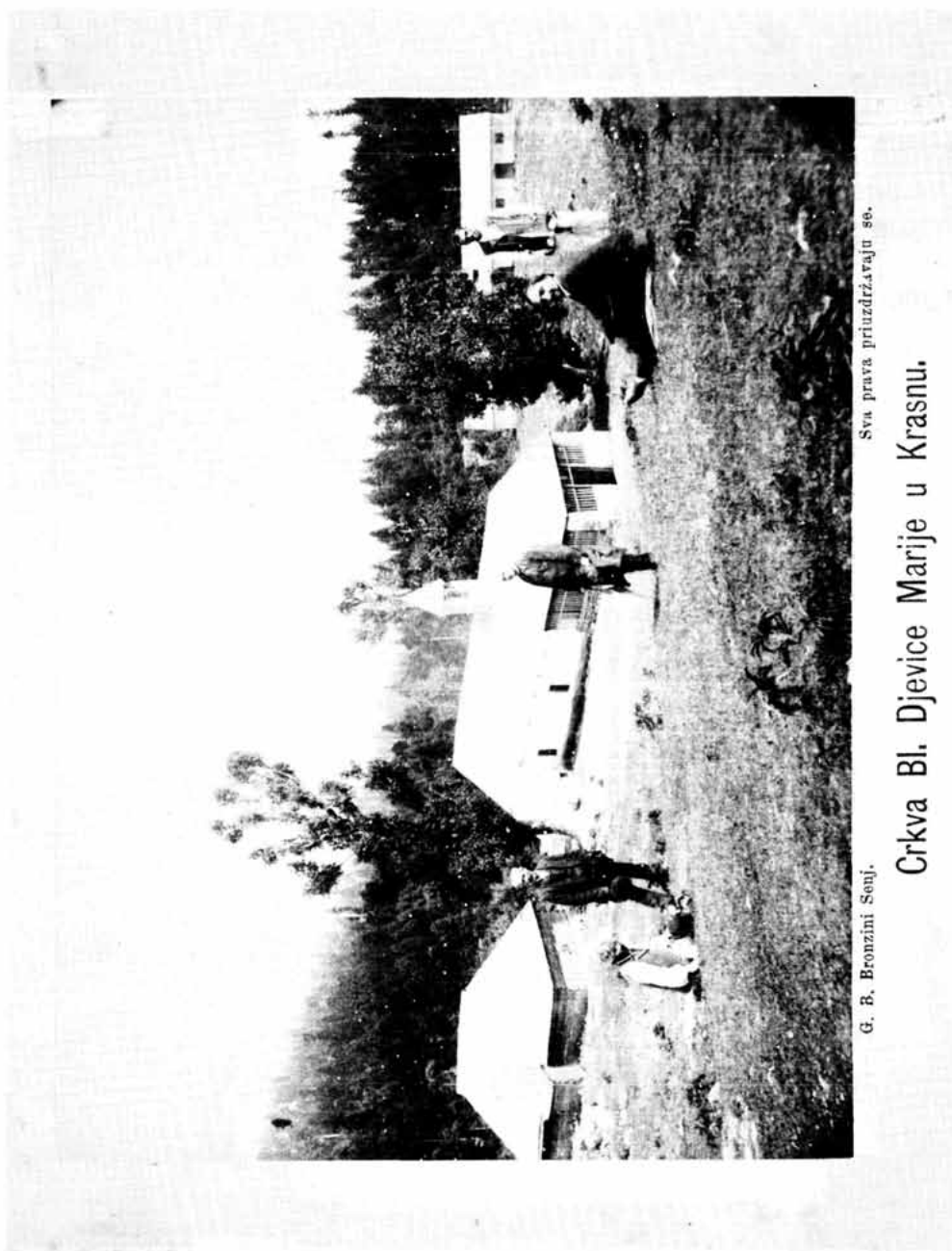
Stara cesta što je bila nuzgred samo načinjena, danas njoj već traga neima. No vremenom biti će nova izgrađena, sadašnji župnik mnogo je truda uložio da se ista izgradi – troškovnik vrhu nje je sastavljen – ali, pokraj svih milodara nije unišlo niti jedna osmina – akopren su molbenice poslane va visoke dostojanstvenike, ipak je sve ostalo glas vapijućega u pustinji. Dati će Bog i bl. djev. Marija pa će se i tomu na kraj doći, da i naša kapela čudotvorne Majke Božje, svim i svakom pristupna bude, kao što njoj i dolikuje.

Godine 1716. pod sv. juračkim župnikom Ivanom Vukelićem¹² produžena je kapela¹³ sa tako zvanom ložom, a god. 1890. pod sadašnjim župnikom Jos. Nagy-om pretvorena je ova loža u zid, te je tako kapela dosta duga i široka, da može mnogo naroda primiti.

Što se nutarnjosti crkve tiče: to ima stara kapela drveni svod,¹⁴ bojadisan sa slikami Majke Božje, i raznimi izriekami iz sv. pisma, taj je svod građen u Mletcih.

Žrtvenik je dosta star, na njemu je ormar¹⁵ sa staklenimi vrati, gdje je kip Majke Božje sa sinom Isusom, koje oboje riese zlatne krune. U ormaru naokolo vise srebrni darovi, kao: ruke, noge, oči, prsi itd. koje su darovali koji su čudnovatim načinom ozdravljeni bili.

Kip Majke Božje obučen je u liepo ruho, bogato izvezen, koje su ruho pobožne Crikveničanke darovale god. 1893. Kod iste

Sva prava pridržavaju se.

G. B. Bronzini Senj.

Crkva Bl. Djevice Marije u Krasnu.

Slika 4. Crkva sv. Marije u Krasnu, prije sprovedene restauracije župnika J. Nagya, snimio G. B. Bronzini, od sjeverozapada, oko 1890

G. B. Bronzini Senj.

Sva prava priuzdržavaju se.

Žrtvenik Bl. Djevice Marije u Krasnu.

Slika 5. Unutrašnjost crkve sv. Marije u Krasnu, stari barokni drveni oltari, klupe i oslikani strop, snimio od ulaza senjski fotograf G. B. Bronzini, oko 1890

Bilješke

- 1 Zapis o prošlosti crkve sv. Marije na Krasanskom brijegu napisao je, sudeći po rukopisu, oko 1893. krasanski župnik Josip Nagy ili netko drugi iz Krasna, koji je kao prilog građi za Podgorske pripovijesti poslan književniku Vjenceslavu Novaku. Zapis je u stvari usmena predaja o crkvi sv. Marije i nema datuma niti potpisa autora. Iz teksta se vidi da je napisan oko 1893. jer se spominje ruho za kip Majke Božje koje su sastavile pobožne Crikveničanke i rušenje lode te produženje crkve. Zapis je pronađen u ostavštini Vj. Novaka, pa se na poledini istoga nalaze zabilješke o iznenadnoj smrti njegova prijatelja (1902.) Senjanina dr. Virgila Devčića, izvrsnog odvjetnika i literate.
- 2 U opisu mjesta Krasna u Senjskom zborniku II, godine 1966. str. 336., prof. Stjepan Pavičić navodi da crkva sv. Marije potječe iz doturskog vremena (već 1275.) i da se nalazila u blizini mjesta »Razvala« mogućeg starog velikaškog posjeda. Lokalitet »Razvala« nalazi se na jugozapadnim padinama Senjskog bila, na proplanku između Bijelog kuka (1327 m) i Kečine grede (1358 m). S obzirom na klimatske prilike i nadmorsku visinu, držim da se ovdje ne nalaze potrebni uvjeti za osnutak starog plemićkog naselja. Istočno od zaseoka Devčići uz cestu prema Kutarevu–Otočcu uz gorski prijevoj nalazi se drugi lokalitet »Razvala« (800 m). Ovdje postoje veće mogućnosti za lociranje starog feudalčevog naselja koje navodi Pavičić u prikazu prošlosti Krasna. Ali isto tako ovo staro naselje može se tražiti oko brda Lisac (prehistorijsko građinsko naselje) ili oko današnje župne crkve sv. Ante, gdje su utvrđeni ostaci rimske dobe. Drugi mogući spomen krasanskog marijanskog svetišta je iz 1495. kada Vid Galica iz Raba oporučno ostavlja trošak za spas duše, a to je da šest osoba posjete stara kršćanska svetišta, među ostalima tri na području senjsko–modruške biskupije: na Trsatu, Modrušu te Majke Božje (supra Scrisia) poviše Karlobaga. Ovo svetište uvaženi crkveni povjesničar fra Petar Runje locira u današnje Krasno (Petar Runje, Prema izvorima, Zagreb, 1990. str. 98) na položaj današnje crkve sv. Marije. Ono »supra Scrisia« previše je na sjever od Karlobaga. Stoga više odgovara da se ta vijest odnosi na neku marijansku crkvu koja se nalazila na prostoru Baških Oštarija ili Pazarišta.
- 3 U zapisu J. Nagya upućenog Vj. Novaku stoji da bi bilo dobro u interesu saznanja o prošlosti crkve sv. Marije temeljitije pregledati arhiv senjske biskupije, ali dodajem i skroman arhiv župe Krasno.
- 4 Prema zapisu J. Nagya i spomenice župe Krasno navodi se da je negdje oko ulaza u svetište sv. Marije stajala »škropilnica« kamenica na kojoj da je uklesana godina 1641. koju neki povjesničari uzimaju kao godinu izgradnje crkve. Danas uz ulaz nema te škropilnice, ali se zato nalaze druge dvije na kojima nema nikakve godine. Moguće je tu staru i običnu škropilnicu netko, prilikom dosta čestih nestručnih renoviranja crkve, dao ukloniti ili preklešati. Tako su uz škropilnicu uklonjena dva stara drvena barokna oltara, više od desetak umjetnički izrađenih drvenih kipova svetaca i anđela, više maketa brodova – darova podgorskih mornara i kapetana, ophodnih zastava i križeva, darovi i ukrasi zavjetni vezani za ozdravljenje hodočasnika. I na kraju, kao vrhunac uništenje umjetnina ovog svetišta, 1988. jednostavno je, bez odobrenja nadležnih institucija, po odluci župnika, stari oslikani strop iz 1769. premazan i nanovo oslikan slikarijama koje nemaju nikakve estetske vrijednosti i koje umanjuju pietet ovog starog hrvatskog marijanskog svetišta.
- 5 Da se godina 1641. sa škropilnice koju navodi Nagy može uzeti kao godina izgradnje crkve, za sada ne mogu prihvatiti iz više razloga: to je vrijeme kada se čitava Lika nalazi pod turskom vlašću, kada još nije naseljeno Podgorje, ali i Krasno i Kutarevo, a sama blizina turskih uporišta u Kosinju i Perušiću nije dozvoljavala okupljanje kršćanskoga naroda na crkveni god. Skloniji sam da je u vrijeme obnove crkve po svetojurskom župniku J. Vukeliću, kamenica donešena iz neke obližnje stare »tzv. grčke« romaničke kapelice sv. Jurja ili sv. Marka koje se spominju u Krasnu sredinom XIII. stoljeća. Čini mi se da crkva sv. Marije potječe iz »doturskog vremena« što je do daljnjega teško potkrijepiti jer je propuštena izvanredna prilika da se uz adaptaciju crkve izvedenu 1991. istraže zidovi i pod stare crkve.
- 6 Da bi mogao utvrditi prošlost crkve sv. Marije, župnik Nagy, nemajući tada na raspolaganju potrebnu arhivsku građu, koristio je stare Krasnare koji su čuvali usmenu predaju svoga kraja. Tu istu predaju, gotovo u istom obliku, čuo sam od starih Krasnara prilikom moga obilaska

- terena. I stoga zaključujem da Nagyjev zapis sadrži vjerodostojne podatke za prošlost krasanske crkve tek od 1716. godine.
- 7 Od davnine su pojedine narodne skupine i plemena hrast (grab ili dub) kao drvo identificirale određenim božanstvom – svetištem na otvorenom prostoru. Drvo osobite veličine i starosti obožavalo se kao personifikaciju predrimskog Graboviusa, japodskog Silvana–Jupitera, što vrijedi i za staroslavenskog–hrvatskog Peruna–Gromovnika, kojega pobjedom kršćanstva u svemu nasljeđuje sveti Ilija. Pod ovakvim drvetom i stari Slaveni prinostili su žrtve svojim bogovima. U grčkoj Dodoni hrast je bio posvećen Zeusu, a uz njega je posebno mjesto u kojemu se čuvalo svete golubice, simbole Velike majke Zemlje – božice plodnosti Kybele – Magnae Mater. Dakle, na mnogim starijim poganskim svetištima na principu sinkretizma vrlo rano bila su podignuta prva naša kršćanska svetišta, dosta često, sv. Marije, Majke Božje, sv. Mihovila, sv. Petra, sv. Ivana, sv. Marka, sv. Jurja i drugih svetaca zaštitnika ratara, pastira i mornara. I ovdje na krasanskom brijegu desio se slučaj prikazanja Majke Božje u krošnji drveta – ruži na panju hrasta, pa prema tome predstavlja tradiciju i kontinuitet poganskih i kršćanskih vjerovanja.
  - 8 Predaja navodi da su pastiri ružu donijeli dolje u selo Krasno, u kojemu tada nema crkve, stoga su ružu stavili u neku »grčku kapelicu«, dakle neki stariji kršćanski objekt – moguće zidine starije crkve sv. Marka ili Jurja koje se u Krasnu spominju sredinom XIII. stoljeća. Jedna od ove dvije crkvice nalazila se južno od zaseoka Dujmešići, a istočno od crkve sv. Ante u Krasnom polju. Na tome mjestu ukraj puta i starijeg mjesnog groblja prema svjedočenju mještana nalaze se u zemlji ostaci zidina, malter i druge starine.
  - 9 Prema predaji iz stare »grčke crkvice« ruža se povratila gore na stari panj, odakle su je pastiri ponovo odnijeli u Donji Kosinj i ostavili u crkvi. Ovdje se ne radi o današnjim crkvama sv. Ante i sv. Ivana u G. i D. Kosinju, nego starijim crkvama sv. Petra i sv. Marka koje se i danas nalaze na istaknutim glavicama usred kosinjskog polja. I odavde se, po predaji, ruža povratila na prvotno mjesto, na stari panj na Krasanskom brijegu.
  - 10 Budući da se ruža povratila na staro mjesto, pobožni Krasnari shvatili su to kao sveti znak da se na tome mjestu podigne crkva u čast svete Marije Majke Božje. Kao sjećanje na prikazanje ruže, na mjestu starog panja podignut je oltar, na kojem se donedavna nalazio oslikani panj s ružom. Ta stara crkvice mogla bi biti sadašnja apsida ili pak crkva koju je obnovio svetojurski župnik I. Vukelić 1716., kako se to lijepo može pročitati na kamenoj ploči (vel. 58 x 33 x 10 cm) postavljenoj visoko iznad poda na desnom zidu a koja glasi: ANO · DNI · 1716 · E · B · V · M/RESTAVRATA SVB PAR/OCHO IOANNE VUKE/LICH. Ta stara crkvice je niži prostor današnje crkve, pravokutne je osnove i vel. 11,30 x 5,00 m. Apsida crkve je također pravokutne osnove i vel. 4,10 x 3,35 m, zasvođena bačvastim svodom. S lijeve strane svetišta je ulaz u sakristiju, malu prostoriju vel. 2,80 x 2,50 m. Na pročelju male crkvice nalazila se preslica – mali zvonik uklonjen 1890. prilikom obnove i produženja crkve.
  - 11 Početkom XVII. st. Bunjevci (Podgorci) od Svetoga Jurja naseljavaju planinske predjele Oltara i Bilopolja, postupno prelaze planinu i spuštaju se u plodnije predjele Krasna i Devčića. Ovdje oni uz starije planinske sezonske stanove od poč. XVIII. st. podižu čvrste i zidane kuće s gospodarskim zgradama. Naseljavaju se uz stare putove, plodne dolce i šumovite proplanke Senjskog bila i Jezerske strane. Osnivaju se zaseoci, nazvani po prezimenima naseljenika: Vukelići, Anići, Ivetići, Glavaši, Modrići, Dujmešići, Devčići i drugi. Kada se ovaj pusti kraj umnožio narodom svetojurački župnik I. Vukelić odlučio je da obnovi staru crkvu sv. Marije na krasanskom brijegu, što je uz pomoć naroda učinio 1716. godine.
  - 12 Ivan Vukelić, rodio se oko 1670. u Svetom Jurju, gdje se 1695. spominje kao plovani Svetog Jurja, Krasna, Lukova, Starigrada i Jablanca. Kao narodni svećenik bio je veoma cijenjen i mnogo je učinio za obnovu crkvene organizacije na području Like i Podgorja. Osobito je zaslužan što je u svojim župama uveo župne matice, knjige rođenih i umrlih koje je revno ispisivao na domaćem jeziku. Ove knjige danas predstavljaju dragocjenu graduu za istraživanje tadašnjih vjerskih, gospodarskih i društvenih prilika svih naselja uz more i u planini. I. Vukelić umro je 22. II. 1730. i bi pokopan u staroj župnoj crkvi sv. Filipa i Jakova u Svetom Jurju.
  - 13 Prvobitna crkvice sv. Marije potječe iz doturskog vremena, u osnovi je to ona crkva koju je 1716. obnovio župnik I. Vukelić. Tu staru crkvicu lijepo se vidi na slici senjskog fotografa Benzonia, snimljenoj oko 1889., prije adaptacije koja je izvedena 1890. pod župnikom Nagyem. Crkvice je izgrađena uz stari put koji od zaseoka Devčići vodi lijevo u šumske predjele Senjskog bila, mjesta

- Razvala (I) i desno do prevoja Grezine (Razvale II) i dalje prema Kutarevu i Otočcu. Crkva se sastojala od male apside i lade s lodžom. Imala je visoki krov na dvije vode, pokriven šimlom. Na sredini krova, između lade i lodže, isticao se mali zvonik (preslica). Strop crkvice bio je drven, kasetiran i ukrašen svetim slikama i biljnim ornamentima poput ostalih naših kasno-baroknih ladanjskih crkvice. S lijeve strane lade imala je dva prozora, s desne jedan te pomoćna vrata. Na prednji ulaz nastavljena je lodža, predprostor crkve veličine 8,00 x 5,35 m. Adaptacijom crkve 1890. srušena je lodža i stari pročelni zid, pa je crkva dobila na dužini, koja danas iznosi 25,35 m a širina od 5,00–5,35 m.
- 14 Prednji dio stare crkve još uvijek ima drveni strop, koji je još pred nekoliko godina bio ukrašen biljnim ornamentima i velikim slikama s prikazima Isusa s križem, Ocem Bogom i Svetom Marijom majkom Božjom, te pratećim anđelima i latinskim natpisima, citatima iz svetoga pisma, a na kraju riječi: *BENEFACTORES PETRUS ET MARTINUS LUKANOVIĆ 1769*. Tko je postavio drveni daščani strop o grede, uredio podlogu, okvire i oslikao čitavu površinu za sada ne možemo odgovoriti. Župnik Nagy vjerojatno na osnovu nekog nestalog dokumenta navodi da su slike izradene u Mletcima (Veneciji) što može odgovarati, ali mi se nameće misao da se ovdje ne radi o slikama na platnu, koje se lako prenose, već o daskama koje su učvršćene o grede a potom oslikane od nekog nama nepoznatog slikara, koji je za tu prigodu mogao doći u Krasno. Ove slike i ostali ukrasi crkve nisu do sada nigdje opisani i o njima se može govoriti samo prema fotografiji koja prikazuje unutrašnjost crkve koju je snimio senjski fotograf Bronzini oko 1889. Na slici se lijepo vidi glavni oltar s kipom Majke Božje i malim Isusom u naručju. S lijeve strane lade između sakristije i propovjedaonice nalazi se drugi oltar za koji ne znamo kom je svecu bio posvećen, moguće sv. Marku – zaštitniku stočara i ratara. Oba oltara su barokna, izradena od drveta, ukrašena brojnim ornamentima, između kojih su korintski stupovi, a u međuprostorima više od desetak drvenih kipova svetaca i anđela. O stropu lade ispred oltara vise makete trgovačkih brodova, zavjetnih darova podgorskih mornara koji su se spasili uz pomoć Majke Božje. Oko Majke Božje vide se i zavjetni darovi, dijelovi tijela i drugi predmeti koje su poslije ozdravljenja ostavljali hodočasnici kao sjećanja na božju pomoć u raznim nesrećama. Nažalost, ovi oltari, ukrasi i kipovi su nestali do danas, njih su naprosto uništili vrijeme i nemar ljudski. I ovom prilikom mora se istaknuti da je pred nekoliko godina, iz neshvatljivih razloga, neka nadobudna slikarica jednostavno premazala stare slike i ukrase sa stropa. Umjesto njih izradila je nove slike i ukrase, ali u tome nije uspjela. Ovo što je danas oslikano na stropu pa i zidovima nije za pohvalu i sugerira upravi župe i Krasnarima da pronađu valjane konzervatore koji će skinuti nove neprimjerene slikarije i vratiti stare, koje, nadajmo se, još postoje na daskama staroga stropa crkve.
- 15 Na slici senjskog fotografa G. B. Bronzina, snimljena je oko 1889. unutrašnjost crkve – uz ostalo i glavni oltar, u sredini ormarić a u njemu kip Majke Božje s malim Isusom. Oko Majke Božje izvješeni su zavjeti i pokloni, dokazi mnogih čudotvornih ozdravljenja hodočasnika kao: ruke, noge, oči, prsti. Drveni kip Majke Božje i Isusa najvjerojatnije je djelo nekog domaćeg anonimnog kipara koji je ovdje djelovao kao i nedavno preminuli akad. kipar Blaž Devčić. Nažalost i ova stara skulptura, te svi ukrasi oko nje neopravdano se uklonjeni te su zauvijek nestale uspomene na ovo staro marijansko svetište.
- 16 S južne strane svetišta nalazila se do poslije II. svj. rata prostrana drvena kuća – tipična lička brvnara, koja je za vrijeme proštenja služila kao stan župnika i drugih crkvenih osoba. Uslijed zapuštenosti ali i duhovnih potreba kuća je sa južne strane dograđena, a krov sveden na dvije vode. Do danas je kuća postala trošna te zahtjeva kompletnu adaptaciju. Prilikom ovih radova bilo bi dobro sačuvati drvene dijelove starog zdanja, kao posljednjega u tom kraju pod Velebitom.
- 17 Sa sjeverne strane svetišta nalazila se do poslije II. svj. rata prostrana drvena kuća – tipična lička brvnara, koja je za vrijeme proštenja služila kao stan župnika i drugih crkvenih osoba. Uslijed zapuštenosti ali i duhovnih potreba kuća je sa južne strane dograđena, a krov sveden na dvije vode. Do danas je kuća postala trošna te zahtjeva kompletnu adaptaciju. Prilikom ovih radova bilo bi dobro sačuvati drvene dijelove starog zdanja, kao posljednjega u tom kraju pod Velebitom.
- 18 Pod nakapnicom se misli na bunar, a ne klasičnu cisternu u koju se sakuplja kišnica. Sam bunar duboka je iskopana jama koja se od dna prema gore koncentrično zida i neznatno širi, kamenjem složenim u tehnicu suhozida. Pozadi kamena vijenca polaže se i nabija ilovača koja čuva vodu i

drži je svježom. Odozgo je bunar zasvoden kamenim svodom i završava velikim kamenim vijencem–grlom. Na jednom kamenu nalazi se sitno uklesani natpis koji govori o donatorima i vremenu grade bunara, oko 1860. godine.

Zusammenfassung
**Die mündliche Überlieferung über den Bau
der Kirche der St. Maria in Krasno**
Ante Glavičić

Im Beitrag wird – nach dem Schreiben von J. Nagy, dem Pharrer in Krasno rund 1893 – die Volksüberlieferung über den Bau der Votivkirche der St. Maria in Krasno geschildert. Dem Schreiben beigelegt ist auch ein umfangreicher Kommentar in der Form von Anmerkungen, der aufgrund der früheren archäologisch–historischen Forschungen auf dem Gebiet von Krasno und der weiteren Umgebung entstanden ist.